

Boekbesprekingen

Borges, Robert, *The life of language. Dynamics of language contact in Suriname*. Utrecht, LOT – Netherlands Graduate School of Linguistics, 2013 (Proefschrift Radboud Universiteit Nijmegen). ISBN 978 9460 931 314. € 32,-

Dynamiek van taalcontact in Suriname

Matthias Hüning

Als neerlandici vinden we Suriname vaak een fascinerend land: een land in Zuid-Amerika waar het Nederlands de (enige) officiële taal is. Het Nederlands als wereldtaal. Toch weten we over het algemeen heel weinig over dat land en over de talen die ze daar spreken. Ja, natuurlijk, tot 1975 was Suriname een Nederlandse kolonie. Surinamers spreken Nederlands met een bilabiale /w/ en daarnaast spreken de meeste Surinamers ook nog een andere taal, het Sranantongo. Maar verder? Wat weten we over het Sranantongo, wat over de bijna twintig andere talen van Suriname? Wat over de relaties en de wederzijdse beïnvloeding tussen al die talen?

Dit laatste is het onderwerp van het proefschrift waarop Robert Borges begin 2014 gepromoveerd is aan de Radboud Universiteit Nijmegen. Borges is een Amerikaan die aan het Rhode Island College en in Leiden antropologie en Afrikaanse taalkunde gestudeerd heeft. Hij maakte vervolgens deel uit van de Nijmeegse onderzoeksgroep *Languages in contact* van Pieter Muysken. In dat kader heeft hij sinds 2009 gewerkt aan het subproject *Dynamics of language contact in Suriname*. Onder deze vrij algemene titel heeft hij een aantal exemplarische studies gedaan naar de gevolgen van taalcontact in de Surinaamse context. Dat heeft geleid tot een reeks artikelen, waarvan er nu zes gebundeld zijn in zijn proefschrift. Borges voegt daar een inleiding aan toe, waarin hij vooral een aantal definities van ‘taalcontact’ presenteert, de notie die het centrale onderwerp vormt van zijn proefschrift, en een conclusie met een synthetiserende samenvatting van de resultaten van zijn verschillende casestudies. Het boek wordt afgerond met een korte Nederlandstalige samenvatting.

Als u vooral geïnteresseerd bent in de kenmerken van de Surinaamse variëteit van het Nederlands, dan hoeft u dit boek niet te lezen. Daarvoor kunt u beter

terecht bij het werk van bijvoorbeeld Christa de Kleine, onder andere haar mooie hoofdstuk in het onvolprezen handboek *Language and space: Dutch* (De Kleine 2013). Als u echter belangstelling heeft voor de andere talen van Suriname en meer algemeen voor taalcontact en taalverandering, dan heeft dit boek veel te bieden.

Zeer verdienstelijk en interessant is al meteen het eerste hoofdstuk over 'The people and languages of Suriname', waarin Borges een historisch overzicht geeft van de etnolinguïstische diversiteit waardoor Suriname gekenmerkt is. Wie waren de oorspronkelijke bewoners? Welke talen spraken ze? Welke rol speelden de Engelsen, die de eerste Europese nederzetting stichtten, voordat Suriname 1667 in handen kwam van de Nederlanders (in ruil voor New Amsterdam, het huidige New York)? Borges schetst de geschiedenis van de Sefardische joden in Suriname (die meestal Portugees spraken), de Nederlanders, de Hakka (een Chinese volksgroep met een eigen taal). De paragrafen over de slaven uit Afrika en over de marrons (gevluchte slaven die zich in het oerwoud vestigden) bevatten veel statistische gegevens (waar kwamen ze vandaan?, wanneer?, hoeveel?). Na de afschaffing van de slavernij in 1863 werden er veel contractarbeiders het land binnengehaald, eerst vooral uit India, maar – omdat de Nederlanders die te Engels vonden – later ook van Java. Ten slotte gaat het ook over de 'new immigrants', vooral uit Brazilië en uit China. Borges laat met dit hoofdstuk zien hoe, wanneer en waarom de etnische en talige diversiteit van Suriname ontstaan is, maar hij besteedt ook aandacht aan het actuele taalgebruik en aan de attitudes ten opzichte van (talige) diversiteit in het land. Heel veel (te veel) informatie voor een hoofdstuk van dertig pagina's, maar dankzij de vele verwijzingen kan deze tekst ook dienen als uitgangspunt, wanneer men iets meer wil weten over de verschillende bevolkingsgroepen van Suriname.

Voor Borges' proefschrift dient dit hoofdstuk als achtergrondinformatie voor de casestudies over taalcontactverschijnselen, die in de volgende hoofdstukken uitgewerkt worden. Deze casestudies zijn zeer verschillend qua onderwerp, opbouw en doelgroep. Het gaat over het ontstaan van talen, over taalvariatie en taalverandering en ook over taaldood.

Fascinerend vond ik het hoofdstuk over het Kumanti, een rituele taal die door de Ndyuka (ook wel Aukaners genoemd) wordt gebruikt, een groep van Surinaamse marrons. Borges beschrijft het ontstaan en de (grammaticale) kenmerken van deze taal, die door krijgers en genezers wordt gesproken. Er zijn diverse variëteiten van het Kumanti ('each river has its own Kumanti', p. 50). Borges beschrijft het *tapuwataa Kumanti* ('boven water Kumanti'), een variëteit die door mensen bewust kan worden geleerd, wat niet voor alle registers geldt: andere registers vereisen dat de spreker in trance is.

Het volgende hoofdstuk gaat over verwantschapstermen en taalcontact in Suriname. Borges onderzoekt de verwantschapsterminologie van het Nederlands,

het Sranantongo, het Sarnami (de Surinaamse variant van het Hindoestani) en het hierboven al genoemde Ndyuka (een op het Engels gebaseerde creooltaal). Hij constateert een aantal veranderingen, ook voor het Nederlands. Een voorbeeld: in het Surinaams Nederlands zijn de termen *broerskind* en *zusterskind* standaard, waarbij dus de onderscheiding van het geslacht van het kind verloren gaat (anders dan in het Europees Nederlands: *neef*, *nicht*). In plaats daarvan wordt het geslacht van de verwante ouder uitgedrukt (*broer* of *zus*). De geobserveerde veranderingen zijn mooie voorbeelden van ‘contact-induced language change’.

In het hoofdstuk over ‘Tense, mood, and aspect in Suriname’ (een artikel dat Borges samen met Pieter Muysken, Sophie Villerius en Kofi Yakpo geschreven heeft) wordt gewezen op de centrale positie van het Nederlands en het Sranantongo in het Surinaamse talenlandschap. Deze beide talen fungeren vooral als brontalen en leveranciers en minder als ontvangers, wanneer het gaat om taalverandering door taalcontact. In het artikel worden tal van veranderingen in diverse talen besproken die kunnen worden herleid tot invloed vanuit het Nederlands en/of het Sranantongo.

Toch zijn er ook voor het Nederlands wel veranderingen te constateren, zoals met betrekking tot het gebruik van *gaan* als hulpwerkwoord voor de toekomstige tijd, waarvan in Suriname veel ruimer gebruik wordt gemaakt dan in het Nederlandse Nederlands (type: *ze gaat boos op je worden*). Dit wordt hier (en nog explicieter door De Kleine 2013) in verband gebracht met mogelijke invloed vanuit het Sranantongo. Dat kan best mogelijk zijn, maar tegelijk maakt zo’n voorbeeld een moeilijkheid van contactlinguïstisch onderzoek duidelijk: hoe weet je (enigszins zeker) dat een bepaald element overgenomen is uit een (bepaalde) andere taal? Futurum met *gaan* is immers een vrij algemeen verschijnsel dat we ook aantreffen in andere talen (denk aan het Engelse *going to*). En een interessante vraag is ook hoe het komt dat dergelijke gebruiksmogelijkheden van *gaan* anders dan in Nederland ook in de Vlaamse variëteiten van het Nederlands volstrekt normaal zijn. Sranan-Invloed lijkt immers voor Vlaanderen eerder onwaarschijnlijk...

De centrale positie van het Nederlands als uitgangspunt voor veranderingen in de Surinaamse creooltalen blijkt ook uit het hoofdstuk over ‘Particle verbs in Surinamese creoles’. Door toenemende mobiliteit en toenemend contact heeft niet alleen het Sranantongo scheidbaar samengestelde werkwoorden overgenomen uit het Nederlands, maar ook andere creooltalen. In het Sranantongo treffen we bijvoorbeeld vormen met een Sranan werkwoord (*meki* ‘maken’) aan, gecombineerd met het ontleende partikel *mee*: *a sa meki en mee* ‘hij zou dat meemaken’ (p. 170). Dit type is nog betrekkelijk jong en het komt (nog) niet zo vaak voor in de creoolse talen van Suriname, maar tegenwoordig wordt er, aldus Borges, ‘productively and with some homogeneity’ (p. 163) gebruik van gemaakt. Een interessant verschijnsel, al merkt Borges zelf op dat het in zijn studie vooralsnog gaat om

'rather preliminary arguments about the status of Dutch VPC's [verb-particle constructions – MH] in the Surinamese creoles' (p. 175).

De laatste casestudy gaat over het Kwinti, de taal van een kleine groep boslandcreolen in het centrum van Suriname. Aan de hand van deze taal onderzoekt Borges de relatie tussen taalvariatie en taaldood. Toenemend contact met andere talen leidt in het geval van het Kwinti tot een enorme variatie, zowel met betrekking tot de woordenschat als ook op het gebied van de grammaticale structuren. De taal ondergaat niet alleen invloeden vanuit het Sranantongo en het Nederlands maar ook van andere creooltalen, zodat de status als afzonderlijke taal in het geding komt. Het Kwinti wordt nog steeds doorgegeven aan de volgende generatie, maar de nauwe economische en sociale contacten van de Kwinti-sprekers met de hoofdstad Paramaribo en met andere Marron-groepen hebben geleid tot het verlies van duidelijke etnische en talige grenzen. Borges concludeert daarom: 'Kwinti shows all the signs of an endangered language' (p. 208).

Het proefschrift van Robert Borges is geen coherent geheel. Het is noch een systematische studie over bepaalde taalcontactverschijnselen, noch over het talenlandschap van Suriname. Ondanks de poging om een en ander te synthetiseren in de conclusie, blijft het een verzameling van losse artikelen. Ik vind dat een beetje jammer, maar het is een kenmerk van veel cumulatieve dissertaties. Storend vind ik de vele fouten en slordigheden. Zo heet de al genoemde Christa de Kleine bij Borges doorgaans De Klein, in de bibliografieën ontbreken wel eens titels en de lay-out is slordig gedaan.

The life of language is een boek voor taalkundigen met belangstelling voor de talen van Suriname. De exemplarische casestudies over taalcontactverschijnselen in Suriname bevatten intrigerende observaties en analyses en veel suggesties voor verder onderzoek. Het boek is in gedrukte vorm en ook als (gratis) pdf verkrijgbaar via de website van de *Landelijke Onderzoeksschool Taalwetenschap* (www.lotpublications.nl).

Over de auteur

Matthias Hüning is hoogleraar Nederlandse taalkunde aan de Freie Universität Berlin. Zijn onderzoek is vooral gericht op taaveranderingsverschijnselen en de structuur van het Nederlands in vergelijkend perspectief. matthias.huening@fu-berlin.de

Kleine, Christa de, 'Dutch in Suriname'. Frans Hinskens & Johan Taeldeman (red.), *Language and space: Dutch*. (Handbücher zur Sprach- und Kommunikationswissenschaft 30/3). De Gruyter/Mouton, 2013, 841-858.